

Journal of Comparative Literature
Faculty of Literature and Humanities
Shahid Bahonar University of Kerman
Year 14, No. 26, spring and summer 2022

**Interdisciplinary Comparative Literature: Comparative Vision of
Lacanian Psychoanalytic Theories through the Lens of
Translation Studies ***

Mahmoud Afrouz ¹

1. Introduction

The present article studies some notions in Psychoanalysis in the context of Linguistics and Translation Studies (TS), and aims at investigating the relationship between Jacques Lacan's (1901-1981) ideas and a number of fundamental concepts and notions in the field of TS.

Lacan transformed psychoanalysis from a merely 'therapeutic methodology' into a novel form of science concentrating mainly on the various 'realities' rooted in culture (Pombo Sánchez, 2007, cited in Tristán, 2015: 61). Translation, as a product, can have its own life in the target language (TL) and possess a somehow independent 'identity'. Since 'identity', as a specialized concept in psychoanalysis, is deeply rooted in 'culture', the study of culture, as a concept narrowly intertwined with 'language' and 'translation', gains paramount significance (Afrouz, 2017: 41; Afrouz, 2020: 9). But, the important point here is that, while a lot of researchers have worked on issues like 'culture', 'identity' and 'translation', few studies attempted to rigorously take the issue of 'psychoanalysis' and its relation to the TS theories into consideration. Therefore, the current study was an attempt just to fill the research gap, or at least, to avoid the expansion of such a gap into becoming a complete breakage.

*Date received: 24/10/2021 Date review: 05/01/2022 Date accepted: 21/01/2022

1. Assistant Professor of English Language and Literature; Department of English Language and Literature, University of Isfahan, Isfahan, Iran. E-mail: m.afrouz@fhn.ui.ac.ir

2. Methodology

The American School of comparative literature is the general framework of the paper and principles of conducting interdisciplinary studies introduced by Henry Remak and Steven Tötösy de Zepetnek are the main basis for conducting the present study. In the American School, in contrast to the French School, the scope of literature is so wide that it paves the way for researchers to make their comparison related to various fields of studies, such as linguistics, Translation Studies, art, psychology, psychoanalysis, etc.

As for the corpus of the current study, we had Lacan's ideas, extracted from his books and articles, analytically compared with a number of fundamental concepts and notions in the field of TS—the concepts were mainly adopted from ideas of some key figures in the field.

3. Discussion

Lacan refers to three stages of the growth of an infant, namely the 'Real', the 'Imaginary', and the 'Symbolic' (Evans, 1996: 50). In the Real stage, everything exists in its complete form, with no deficiency. Similarly, in the first stage of translation, there is no imperfection since all that is available is the source text (ST) which just needs to be comprehended by the translator. Here, s/he just needs to 'absorb' the ST textual material. In the Imaginary stage, the infant comes to make a distinction between him/her 'self' and the 'other'. In a similar vein, after comprehending the ST, the translator strives to draw distinguishing lines between the ST textual material and the TL equivalents already formed in his mind. Therefore, in the second phase of translation, the translator detects equivalents for the SL imaginary signified entities. The translator assumes them to be the same as the ST. That is exactly where the target text (TT) or 'translation' gradually comes to existence. The symbolic stage is similar to the last stage of translation, namely the production phase where the TT becomes ready. At this stage, those signified entities in the mind of the translator become visible (either in the oral or written form) and constitute a unified whole called the TT.

As the 'other' has a unique position in psychoanalytical issues, the same can be assumed for the position of the ST in translational issues. While translators do their best to create a uniquely perfect text in the target language and call him/herself its 'creator', it would never

seem to be so simple to make such a claim, and that is why the act of translating seems to be an everlastingly unfinished task—a task which is sometimes associated by the act of self-revision on the translator him/herself, or is done by others in the form of ‘re-translations’, as a step towards reaching perfection or approaching as close as possible to that ‘ideal form’ in their minds.

4. Conclusion

The current paper focused on a number of concepts in psychoanalysis through the lens of linguistics and Translation Studies, and aimed at exploring the potential abstract relation between Lacan’s ideas and some primary notions in the discipline of Translation Studies. An analytical comparison was also made between Lacanian Psychoanalytic Theories and that of Sigmund Freud’s.

The process of child’s growth and concepts such as “The Real”, “The Imaginary”, and “The Symbolic” were expounded. Then, Freud’s and Lacan’s ideas on “Self”, “Other”, “unconscious”, “parents”, “Phallus”, “center” and its influence on the whole system were all comparatively analyzed. Finally, the relationship between the two psychoanalysts’ ideas and some notions in Translation Studies was investigated. To accomplish this, a number of key concepts in the field (e.g. text, text-typology, different types of translation, etc.) were initially discussed and then it was attempted to take a look at Lacan’s ideas through the spectacles of the TS.

On balance, the findings, being perfectly in line with that of Afrouz’s (2019) study, revealed the existence of a special abstract relationship between Translation Studies and psychoanalysis.

Prospective researchers are highly recommended to concentrate on the ideas offered by other prominent psychoanalysts and meticulously explore them through the lens of linguistic and TS theories. Furthermore, other comparative studies of such kind can potentially be conducted by competent researchers who are interested in ideas presented in Structuralisms, Post-structuralisms, Modernism, Post-modernism, Marxism, etc. and analytically compare them with theories in the TS and even, Interpreting Studies (IS).

Keywords: Translation Studies, Interdisciplinary Comparative Literature, Language, Psychoanalysis, Lacan

References [In Persian]:

- Afrouz, M. (2017). A comparative-interpretative study of the role of native and non-native translators in preserving national identity. *Journal of Language and Translation Studies*, 49(1), 41-55. 10.22067/LTS.V49I1.57140. [In Persian]
- Afrouz, M. (2019). A comparative-analytic study of some theoretical issues in translation studies via Freud's ideas. *Translation Studies Quarterly*, 17(66), 24-36. [In Persian]
- Afrouz, M. (2020). Assessing equivalents selected by translators' of 'The Blind Owl' based on componential analysis and semantic load of the words proposing a new analytical model based on data analysis. *Journal of Language Research*, 12(37), 9-37. doi: 10.22051/jlr.2020.30075.1830. [In Persian]
- Afrouz, M. (2021). A meta-analytical comparative study of 'mystical journey' in the Persian and the world's literature. *Comparative Literature Journal*, 13(24), 1-37. [In Persian]
- Afrouz, M. (2021). Boosting Carmen Valero Garcés (1994) model through exploring contemporary English translations of Hedayat's surrealist masterpiece. *Contemporary Persian Literature*, 10(2), 51-74. doi: 10.30465/copl.2021.6146. [In Persian]
- Afrouz, M., & Mollanazar, H. (2018). A comparative study of the *Holy Qur'an's* English translations by Muhammad Ali and Shakir: Plagiarism or revision? *Translation Studies Quarterly*, 16(61), 51-68. [In Persian]
- Alavizadeh, F. (2021). Interdisciplinary studies in comparative literature. *Comparative Literature Journal*, under publication. [In Persian]
- Bashiri, A., & Mohamadi, O. (2018). The level of efficiency of Lefevre's approaches in translation from Arabic to Persian and vice versa. *LRR*, 9(4), 137-156. [In Persian]
- Basiri, M. S., & Ebrahimifard, N. (2014). The study of the translation of Nasrollah Monshi of *Kelileh va Demneh*. *Comparative Literature Journal*, 5(10), 1-32. [In Persian]
- Basiri, M. S., & Ebrahimifard, N. (2015). The study of the Persian translations pattern from Arabic since the beginning up to the sixth century. *Comparative Literature Journal*, 7(12), 25-52. [In Persian]
- Doostizadeh, M., & Badiei, H. (2018). Education of translation; developments, potential and limits of teamwork in

- translation. *Foreign Language Research Journal*, 7(2), 405-424. [In Persian]
- Faridzadeh, R. (2019). A study on the translation theory of Johann Wolfgang von Goethe in his "Noten und Abhandlungen zum besseren Verständnis des Divans". *Foreign Language Research Journal*, 9(1), 177-192. [In Persian]
- Hadipour, H., Bahrami, N. (2018). Feminine writing and translation: A case study of "the yellow wallpaper". *Foreign Language Research Journal*, 7(2), 589-602. [In Persian]
- Khadem, T., Sojoodi, F., & Aghagolzadeh, F. (2018). The study of the formation and interaction of the metaphors in power and counter-power discourses in Iran's press according to Hart and lukes (2007) and Charteris-Black (2004). *LRR*, 9(2), 327-350. [In Persian]
- Latifi Shirejini, M. & Afrouz, M. (2021a). Investigating the representation of ideological foregrounding and journalistic translators' agency: Iran-U.S. relations in focus. *Language Related Research*. 12(2), 629-657. [In Persian]
- Latifi Shirejini, M., & Afrouz, M. (2021b). Manipulation of narratives in translated political texts: The reflection of Iran's political news in the west-supported media. *Contemporary Political Studies*, 12(1), 1-28. [In Persian]
- Mohseni, M. (2007). Jacques Lacan, language and unconscious. *Foreign Language Research*. 38, 85-98. [In Persian]
- Reisi, R. (2013). A comparative study of the concept of tolerance in lessing and Rumi with particular focus on Nathan the wise and the grape story. *Research in Contemporary World Literature*, 18(2), 79-95. [In Persian]
- Remak, H. (1960). Definition and function of comparative literature. *Comparative Literature*, 3(2), 54-73. [In Persian]
- Shirvani, K. (2011). Process-oriented research: The missing link in iranian translation studies. *Foreign Language Research Journal*, 1(1), 77-90. [In Persian]

References [In English]:

- Afrouz, M. (2019). How different Muslim translators render *the Holy Qur'an* into English? The case study of Sunni, Shia and 'neither Sunni nor Shia' translators. *SKASE Journal of Translation and Interpretation*, 12(1), 1-14.

- Afrouz, M. (2021a). Self-edition hypothesis: The case of multiple self-edited versions of modern literary texts. *FORUM*, 19(1), 1–23.
- Afrouz, M. (2021b). Investigating literary translator's style in span of time: The case of Sa'di's *Gulistan* translated into English. *Lebende Sprachen*, 66(2), 214–230. <https://doi.org/10.1515/les-2021-0016>
- Afrouz, M. (2021c). How three different translators of *The Holy Qur'an* render anthroponyms from Arabic into English: Expanding Vermes's (2003) model of translation strategies. *Names: A Journal of Onomastics*, 69(4), 21–29. DOI 10.5195/names.2021.2255
- Afrouz, M., & Mollanazar, H. (2016). Rendering the Islamic concepts of *the Holy Qur'an*: Towards a more comprehensive model. *Translation Studies Quarterly*, 13(52), 61–76.
- Benjamin, A. (1992). Translating origins: Psychoanalysis and philosophy. In L. Venuti (Ed.), *Rethinking Translation: Discourse, Subjectivity, Ideology* (pp. 18–41). London: Routledge.
- Birksted-Breen, D. (2010). Editorial: Is translation possible? *The International Journal of Psychoanalysis*, 91(4), 687–694. doi:10.1111/j.1745-8315.2010.00333.x
- Caballero, B. (2002). An active approach to translation (Msc Dissertation, University of Edinburgh, the UK). Retrieved 18 May 2018 from <https://ir.canterbury.ac.nz/handle/10092/3620>
- Caudill, D. S. (1992). Lacan and legal language: Meanings in the gaps, gaps in the meanings. *Law and Critique*, 3(2), 169–210.
- Craig, G. (2010). Relative motion: Translation and therapy. *The International Journal of Psychoanalysis*, 91(4), 717–725. doi:10.1111/j.1745-8315.2009.00157.x
- Evans, D. (1996). *An introductory dictionary of Lacanian psychoanalysis*. London and New York: Routledge.
- Golchinnezhad, M. & Afrouz, M. (2021a). Sociolinguistic analysis of Persian dubbed movies. *Journal of Intercultural Communication Research*, 50(4), 1–17. DOI:10.1080/17475759.2021.1946839.
- Golchinnezhad, M. & Afrouz, M. (2021b). Exploring universals in audiovisual translation: A case study of Frozen dubbed into Persian. *Kervan*, 25(2), 267–285.
- House, J. (2015). *Translation quality assessment: Past and present*. London and New York: Routledge.
- Ingram, S. (2001). Translation studies and psychoanalytic transference. *TTR*, 14(1), 95–115. doi:10.7202/000530ar

- Jakobson, R. (2004). On linguistic aspects of translation. In L. Venuti (Ed.), *The translation studies reader* (pp. 138–43). London and New York: Routledge.
- Karshenas, H. & Ordudari, M. (2016). Translation procedures in span of time: A case study on Newmark's translation procedures in Two English translations of Saadi's *Gulistan*. *International Journal of English Language & Translation Studies*, 4(2), 96-106.
- Klages, M. (2006). *Literary theory: A guide for the perplexed*. Manchester: Continuum IPG.
- Levenson, E. (2013). Lost in translation. *Contemporary Psychoanalysis*, 47(4), 588-593.
- Mollanazar, H. (2014). *Principles and methodology of translation*. Tehran: SAMT Publication.
- Munday, J. (2016). *Introducing translation studies: Theories and applications*. London: Routledge.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of translation*. Hertfordshire: Prentice Hall.
- Oltarzewska, J. (2008). Flights of theory: The Lacanian letter and its translations. *Revue française d'études américaines*, 115(1), 89-101. doi:10.3917/rfea.115.0089
- Ordudari, M. (2008a). Problems of rendering linguistic devices in Rumi's poetry. *Translation Journal*, 12(2), 1-9.
- Ordudari, M. (2008b). How to face challenging symbols: Translating symbols from Persian to English. *Translation Journal*, 12(4), 9-18.
- Parvaz, Z., & Afrouz, M. (2021). Methods of translating metonymies in *The Masnavi*: Boosting Larson's (1984) model. *Translation Studies Quarterly*, 19(75), 6-22.
- Pombo Sánchez, M. (2007). Actualitat del llegat del Dr. Sigmund Freud. *Aloma*, 20. 67-81
- Porter, D. (1989). Psychoanalysis and the task of the translator. *Modern Language Notes*, 104(5), 1066-1084. doi: 10.2307/2905366
- Quinney, A. (2014). Translation as transference: A psychoanalytic solution to a translation problem. *The Translator*, 10(1), 109-128. doi: 10.1080/13556509
- Tötösy de Zepetnek, S., & Vasvári, L. O. (2013). *Companion to comparative literature, world literatures, and comparative cultural studies*. Delhi: Foundation Books.

Tristán, M. S. (2015). Psychoanalysis and translation: A literature review, *Letras*, 56, 55-88.

Venuti, L. (2013). *Translation changes everything*. London and New York: Routledge.

نشریه ادبیات تطبیقی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
دانشگاه شهید باهنر کرمان
سال چهاردهم، شماره بیست و ششم، بهار و تابستان ۱۴۰۱

ادبیات تطبیقی میان رشته‌ای: تطبیق نظریات روانکاوی لاکان از دریچه نظریه‌های مطالعات ترجمه *

محمود افروز^۱

چکیده

مطالعات تطبیقی میان‌رشته‌ای، از رویکردهای نوینی است که امروزه بسیار مورد اقبال محافل علمی و اندیشمندان قرار گرفته است. جستار حاضر در پی انجام نمونه‌ای از این دست مطالعات، با تمرکز بر رشته مطالعات ترجمه و روانکاوی است. برای تحقق این هدف، در گام نخست، به بررسی نظریات روانکاوی فرانسوی، لاکان، پرداخته، مقایسه‌ای مجمل میان برخی نظرات او و فروید ارائه شد؛ همچنین پس از ارائه توضیحاتی پیرامون قلمروهای «واقعی»، «خیالی» و «نمادین»، میان عقاید لاکان و فروید در زمینه «خود»، «دیگر»، جایگاه مرکز ساختار و تأثیر آن بر کل ساختار تطبیق صورت گرفت. در نهایت، رابطه میان نظریات روانکاوی لاکان از دریچه نظریه‌های مطالعات ترجمه به طور مبسوط تشریح شد. طبق یافته‌های پژوهش، همان‌طور که هیچ عضوی از «نظام» نمی‌تواند به‌طور مطلق جایگزین «مرکز» شود، هیچ ترجمه‌ای نیز قابلیت جایگزینی مطلق با متن اصلی را ندارد. پس از اشاره به برخی مفاهیم کلیدی در ترجمه و تحلیل تطبیقی نظریات، این نتیجه حاصل گردید که حوزه‌های مذکور ارتباطی ظریف و در خور توجه داشته و هرچند تاکنون مغفول نهاده شده، عرصه برای انجام مطالعات بیشتر در حوزه‌های نوین تطبیقی از این دست، کاملاً مهیاست.

واژه‌های کلیدی: مطالعات ترجمه، مطالعات تطبیقی میان‌رشته‌ای، زبان، روانکاوی، لاکان

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۸/۰۲ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۱۰/۱۵ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۰۱

Doi: 10.22103/jcl.2022.18406.3369

صص ۱-۳۳

۱. استادیار گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشکده زبان‌های خارجی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. ایمیل:

m.afrouz@fgn.ui.ac.ir

۱. مقدمه

۱-۱. شرح و بیان مسئله

در نگاه سنتی به ادبیات تطبیقی، واژه ادبیات (Literature) غالباً به داستان‌ها و اشعار و نمایش‌نامه‌ها و آثار ادبی از این دست محدود می‌شود. اما در نگاه نوین به ادبیات تطبیقی، واژه ادبیات شمول گسترده‌تری به وسعت تمام علوم می‌یابد. در هر مقاله علمی (در علوم انسانی، فنی، پایه، تجربی و ...)، بخشی به نام پیشینه پژوهش یا Literature Review (مرور ادبیات) وجود دارد. واژه Literature با این شمول معنایی را می‌توان همان واژه ادبیاتی دانست که نام Comparative Literature (ادبیات تطبیقی) را تشکیل داده است. با این توصیف، ادبیات تطبیقی می‌تواند به تطبیق «ادبیات» علوم مختلف پردازد. طی سال‌های اخیر، پژوهشگران تطبیقی از مطالعات میان‌رشته‌ای سخن گفته‌اند.

مطالعات میان‌رشته‌ای در ادبیات تطبیقی، در مقام رهیافتی جدید در پژوهش‌های ادبی می‌تواند «با رها ساختن ادبیات از انزوا، زمینه گشودن افق‌های جدید فکری و برقراری رابطه ادبیات با سایر رشته‌ها» همچون روانکاوی، روانشناسی، مطالعات ترجمه، «زبان‌شناسی، هنر و مطالعات فرهنگی را فراهم آورد» و با رفع «بسیاری از تنگناهای مطالعات علمی»، زمینه را برای «غنا، تنوع و گسترش حوزه مطالعات ادبی» فراهم آورد (علوی‌زاده، ۱۴۰۰). در واقع، رویکرد تطبیقی میان رشته‌ای نیز همچون «رویکرد متاآنالیتیکال (Meta-Analytical) یا فراتحلیلی» از رویکردهای نوین پژوهشی است که «دریچه‌های نوینی پیش روی محققان» می‌گشاید (افروز، ۱۴۰۰: ۱۳).

هرچند، علی‌رغم گسترش رشته ترجمه طی دهه‌های اخیر، خلأ انجام مطالعات میان‌رشته‌ای در این حوزه، به روشنی محسوس است. جالب‌تر آن‌که، حتی شکاف تحقیقاتی پیرامون مباحث نظری ژرف در مطالعات ترجمه نیز کاملاً ملموس است. برای مثال هو (۲۰۰۵، نقل از شیروانی، ۱۳۹۰: ۷۹) طی پژوهشی در پایان‌نامه‌های رشته ترجمه به این نتیجه رسیده است که غالب مطالعات بر حوزه‌های «نقد ترجمه» و «ترجمه‌های ادبی» تمرکز داشته و تعداد بسیار اندکی به «زمینه‌های نظری» اختصاص یافته است.

در پژوهش حاضر، تلاش شده است ارتباط میان برخی نظریه‌های روانکاوی با برخی نظریات رشته مطالعات ترجمه کشف گردد. برای تحقق این امر، نخست، آشنایی با مفاهیم بنیادین در حوزه مذکور، ضروری است. بنابراین، در این بخش، پس از مرور ارتباط ظریف میان مقولات ترجمه، فرهنگ و روانکاوی، مطالبی در باب لاکان، روانکاوشهری فرانسوی، و نظریات وی تبیین خواهد شد. در بخش مباحث تحلیلی نیز پس از طرح نکاتی اساسی در حوزه مطالعات ترجمه، تلاش می‌شود ارتباط میان برخی نظریات مطروحه در دو رشته بررسی گردد.

۱-۱-۱. مطالعات میان رشته‌ای: ترجمه، فرهنگ و روانکاوی

پژوهشگران ترجمه را «استوارترین» راه «انتقال اندیشه و داد و ستد فرهنگی» (بصیری و ابراهیمی فرد، ۱۳۹۴: ۲۶)، و «گامی مهم در جهت تحقق اهداف ادبیات تطبیقی» (همان، ۱۳۹۳: ۱) می‌دانند. در زبان مقصد (target-text)، متون ترجمه شده واجد هستی و «هویت» مستقل قلمداد می‌شوند. از آنجا که «هویت» (به عنوان مقوله‌ای روانکاوانه) در فرهنگ بومی هر جامعه ریشه دوانده است، «فرهنگ» و مطالعه آن اهمیتی دوچندان می‌یابد (افروز، ۱۳۹۵: ۴۱؛ ۱۳۹۹: ۹).

تأثیر فرهنگ در شکل‌گیری شخصیت افراد و به تبع آن، مقولات روانکاوانه، امری انکارناپذیر است؛ و در همین راستا، پژوهش‌های نوین «بر نقش مترجم در جایگاه واسطه فرهنگی» تأکید دارند و مبین این نکته‌اند که «هویت فردی و جنسیتی مترجمان بر بازگردانی متون تأثیرگذارند» (هادی پور و بهرامی نظرآبادی، ۱۳۹۶: ۵۸۹)؛ از سوی دیگر، تا پیش از لحاظ مباحث جامعه‌شناختی و فرهنگی در حوزه مطالعات ترجمه، ارزیابی کیفی ترجمه غالباً بر سطوح دستوری و واژگانی متمرکز بود و پس از آن، شاخصه‌ها و مقولات دیگر همچون فرهنگ، ایدئولوژی، و مقولات روانشناختی مورد توجه قرار گرفت. البته، این توجه آن‌طور که باید و شاید، هنوز به انجام پژوهش‌های مکفی منجر نشده است؛ به عبارتی، علی‌رغم ارتباط عمیق روانشناسی و زبان‌شناسی، تعداد اندک پژوهش‌های میان رشته‌ای در این دو حوزه، حاکی از آن است که به این رابطه، چندان پرداخته نشده است. شاید یکی از دلایل این امر، ارتباط غیرمستقیم این دو حوزه است، مثلاً، گفتمان، به عنوان

مقوله‌ای زبانشناختی، با به کارگیری ابزار زبانی «استعاره» در پی «کنترل ذهن مخاطب» و تأثیرگذاری بر «رفتار» و افکار، و در نتیجه، روح و روان افراد جامعه، به عنوان مقولات روانشناختی، است (خادم و دیگران، ۱۳۹۷: ۳۲۸). استعاره ابزاری برای زبان در بیان بسیاری از مفاهیم است. از سوی دیگر، استعاره، خود ابزاری برای تفکر و شناخت مفاهیم مبهم و انتزاعی است. پژوهشگران استعاره و مجاز را جزو مقولات «فرهنگ محور» برشمرده‌اند (Parvaz & Afrouz, 2021: 7). از سوی دیگر، همواره یکی از چالش‌های بزرگ مترجمان یافتن معادلی مناسب برای اصطلاحات فرهنگ محور است که البته غالباً متأثر از راهبردهای ترجمه بوده (لطیفی شیرجینی و افروز ۱۴۰۰ الف، ۱۴۰۰ ب) و بر سبک ترجمه تأثیر می‌گذارد (Ordudari 2008; Afrouz & Mollanazar 2016; Afrouz 2019, 2021b, 2021c; Golchinnezhad & Afrouz 2021a, 2021b). در مجموع، فرهنگ مقوله‌ای است که حلقه‌ی رابط رشته‌های مختلف محسوب می‌شود. روانکاوی، زبان و ترجمه از جمله رشته‌هایی است زبان و ترجمه از جمله رشته‌هایی است که رابطه‌ی انتزاعی داشته و شایسته‌ی نگاه موشکافانه‌ی پژوهشگران است. ژاک لاکان (Jacques Lacan) روانکاوی را از یک روش درمانی صرف به شکل جدیدی از دانش پیرامون واقعیت‌های «فرهنگی» مبدل کرد (Pombo Sánchez, 2007, cited in Tristán, 2015: 61).

۱-۲-۱. ژاک لاکان

لاکان با مطالعه‌ی موشکافانه‌ی اصول «روانکاوی فروید» و «علم زبان‌شناسی»، در پی ارائه نظریات نو در سایه‌ی «تلفیق» این دو علم بود (محسنی، ۱۳۸۶: ۸۶). در حقیقت، لاکان تصویری پساساختارگرایانه از فروید ارائه داده و فلسفه و نظریه‌ی اومانیسمی روانکاوی را به فلسفه‌ی پساساختارگرایانه تبدیل کرده است، به گونه‌ای که امروزه نام لاکان با نقد پساساختارگرایانه فرانسه عجین شده است (Caudill, 1992: 169). یکی از اصول اومانیسیم اعتقاد به وجود «خود» ثابت، اختیار و اراده است. فروید با مطرح کردن «ناخودآگاه» عقاید مذکور راجع به «خود» را زیر سؤال برده، با ساختار شکنی آنها را متزلزل ساخت. او کسی بود که ذهن عقلائی را از مرکزیت نظام فلسفی اومانیسیم برداشت و

«ناخودآگاه» را در مرکز نظام روانکاوانه قرار داد. او معتقد بود که از طریق روانکاوی آید (id) یا همان ناخودآگاه، با «من» یا «خودآگاه» یا «هویت فرد» (self identity) جایگزین می‌شود. هدف فروید، تقویت ایگو (ego) یا همان «من-خود» («I?self») یا هویت عقلانی خودآگاه بود به گونه‌ای که قدرت آن بیش از ناخودآگاه شده و بر آن مسلط شود. لاکان هیچ امکانی برای تحقق این امر قائل نیست. به اعتقاد او «ایگو» هرگز نمی‌تواند جایگزین ناخودآگاه شده یا آن را مهار کند، زیرا «من-خود» تنها وهم و خیال و محصول ناخودآگاه است (Klages, 2006: 74).

از آنجا که لاکان پیش‌فرض‌ها را غالباً به چالش می‌کشید، نظرات وی را افراطی یا «رادیکال» دانسته‌اند؛ هرچند او خود معتقد بود اثری که از وی به جا مانده، در واقع «یک بازگشت به فروید» است (Caudill, 1992: 170). در روانکاوی لاکان، ناخودآگاه زیربنای تمام مقولات است. طبق نظر او، ناخودآگاه بر تمام عوامل وجودی بشر حکمفرما بوده است و ساختاری شبیه ساختار زبان دارد. لاکان معتقد بود که «تحلیل رؤیا» که توسط فروید صورت می‌گرفت اساساً «زبان-محور» و بر مبنای بازی با کلمات (word-play)، همچون جناس، استوار بوده است.

لاکان تنها بر روی روابط میان دال‌ها تأکید می‌کرد و این در حالی بود که سوسور روابط بین دال‌ها و مدلول‌ها را بررسی و بر این نکته اصرار می‌کرد که ساختار زبان همان رابطه منفی ارزش میان نشانه‌هاست (یک نشانه همان چیزی است که می‌نماید به این دلیل که با نشانه دیگر متفاوت است)؛ درحالی که برخی اندیشمندان بر ذاتی بودن رابطه دال و مدلول معتقدند (هچمون افلاطون (Plato) و سایر فیزیکالیست‌ها (Physicalists)، نومیالیست‌ها (nominalists)، این رابطه را «قراردادی» توصیف می‌کنند (بشیری و محمدی، ۱۳۹۷: ۱۴۰).

لاکان وجودی برای مدلول قائل نبود و اظهار می‌کرد که درنهایت، دال‌ها به چیزی اشاره نمی‌کنند، اگر چنین بود، معنای یک دال خاص تقریباً ثابت و تغییرناپذیر بود. لاکان معتقد بود که در ناخودآگاه روابط دال و مدلولی وجود نداشته، تنها روابط منفی میان

ارزش‌ها موجود است. از نظر لاکان، به خاطر فقدان مدلول، زنجیره دال‌ها همواره در حال تغییر و گردش و حرکت هستند. هیچ مرکز و محلّ ثقلی را نمی‌توان برای آنها تصوّر کرد. چیزی وجود ندارد که در نهایت به یک دال یا به کلّ زنجیره دال‌ها ثبات و معنا ببخشد. این نوع برداشت از موقعیت «ناخودآگاه» را می‌توان ترجمه زبان‌شناختی تصویر فروید از موقعیت «ناخودآگاه» دانست؛ تصویری که در آن فروید «ناخودآگاه» را قلمروی تمایلاتی می‌دانست که پیوسته در حال تغییر بودند. فروید مشتاق بود که این امیال آشفته را از «ناخودآگاه» به «خودآگاه» منتقل کند تا بلکه بتواند به آنها نظم و معنا بخشیده، آنها را قابل فهم و مهارشدنی کند. از سوی دیگر، لاکان معتقد بود که فرایند بالغ شدن یا تشکیل «خود» فرایندی است در تلاش برای ایجاد ثبات و توقف در زنجیره دال‌ها تا در نهایت، امکان دستیابی به معنای نامتغیر میسر شود؛ البته لاکان تحقق چنین فرایندی را ناممکن و در حدّ توهم می‌دانست (Klages, 2006: 75-76).

۱-۲. پیشینه پژوهش

کووینی (Quinney, 2014) بر روی دو مقوله روانکاوانه «انتقال» و «مقاومت» (transference & resistance) تمرکز و تأثیر مناسبات قدرت را در فرایند ترجمه بررسی کرده است. از دید وی، عوامل دخیل در این حوزه عبارتند از: نویسنده، متن مبدأ، زبان و فرهنگ مقصد، خوانندگان، منتقدان و غیره. مقاله وی بیشتر به موارد بدیهی در حوزه مناسبات قدرت پرداخته و فاقد نگاهی تطبیقی میان مفاهیم کلیدی دو حوزه است. با این حال، ونوتی (Venuti, 2013) کمی پا را فراتر از وی گذاشته و به بررسی تأثیر ناخودآگاه بر رفتار و انتخاب‌های مترجم پرداخته است و میزان آشکاری این تأثیرات را در متن مقصد مورد بحث قرار می‌دهد.

بیرکستیدبرین (۲۰۱۰) نیز از ترجمه به عنوان «تفسیر» یاد کرده و معتقد است که روانکاو همواره یک مترجم یا مفسّر می‌باشد. او روانکاو را مترجم ناخودآگاه می‌داند؛ یعنی کسی که واژگان، تصاویر، احساسات، نشانه‌های رفتاری و علائم بدنی را به «تفاسیر» (interpretations)، ترجمه می‌کند (Birksted-Breen, 2010: 687). وی صرفاً تطبیق

میان دو مبحث را در حدّ مطروحه بسط داده و در خصوص وجود شباهت میان فرایند ترجمه و مقولات روانکاوی سخنی نگفته است.

کرائیگ (Craig, 2010) نیز صراحتاً اذعان می‌کند که شباهت میان روانکاو/درمانگر و مترجم/مفسر بیش از آن چیزی است که پیش از این تصور می‌شده است. او نقطه مشترک را «تنهایی» در حین عمل تفسیر و پاسخ یا واکنش احساسی ایشان به این «تنهایی» عنوان می‌کند (همان: ۷۱۷)؛ از سوی دیگر، کابالرو (Caballero, 2002) میان ترجمه و روانکاوی چنین قیاس می‌کند:

همان‌طور که روانکاو برای درمان بیمار به دوران کودکی وی رجوع می‌کند تا از خاطرات آن دوران کلید و راه حلی حاصل شود، مترجم نیز باید به کودکی متن، یعنی متون قبلی نگاشته شده توسط نویسنده و نیز سابقه مؤلف رجوع کند. از سوی دیگر، همان‌طور که روانکاو سعی در دستیابی به محتوای ناخودآگاه بیمار دارد، مترجم نیز باید تلاش کند از سایر کتب و مؤلفان تأثیرگذار بر زندگی و اندیشه این نویسنده، یا حداقل آنچه در تألیف متن مبدأ، الهام بخش وی بوده، آگاه شود. (همان:

(۱۲)

البته، اینگرام (Ingram, 2001: 101-102) این مسئله را که مترجم در حکم روانکاو است یا بیمار، فاقد موضوعیت می‌داند؛ زیرا در تعامل با فرایند ترجمه لزوماً هم ناخودآگاه مترجم و هم ناخودآگاه متن اصلی، هر دو آشکار و به عبارتی، افشا می‌گردد. در این مطالعه، تمرکز اصلی اینگرام بر روی «انتقال» می‌باشد. او معتقد است مدل ارائه شده توسط لاکان جامع‌تر از مفهومی است که فروید از این مقوله ارائه داده است.

هرچند، در خصوص ارتباط روانکاوی و ترجمه، بنیامین (Benjamin, 1992) معتقد است که قضیه فراتر از یک تفسیر یا رابطه ساده است، زیرا «ترجمه» از همان آغاز در درون حوزه «روانکاوی» نقش ایفا می‌کند (همان: ۱۸).

همان‌طور که از عنوان مقاله پورتر (Porter, 1989) «روانکاوی و تکلیف مترجم» برمی‌آید، او بر روی دو حوزه ترجمه و روانکاوی دست نهاده است. به عقیده وی، مفاهیم لاکانی همچون «دیگر» و «نظم نمادین»، حاکی از تفکیک میان تک‌تک افراد جامعه با

زبان گفتاری/نوشتاری آنهاست، به گونه‌ای که از این انفصال ترکیبی، چنین می‌توان برداشت کرد: «برقراری ارتباط» امری محال و «سخن گفتن» امکان پذیر است. پورتر بروز خطا در ترجمه را ناشی از تأثیرات «ناخودآگاه» می‌داند و معتقد است که با تعمق در این خطاها و مطالعه دقیق اشتباهاتی از این دست، می‌توان شناخت بهتری از خود و دیگران حاصل کرد. هرچند پورتر عمل ترجمه را امکان‌پذیر می‌داند اما از آن به عنوان «سوء ارتباط» میان زبان‌ها تعبیر می‌کند، زیرا، به گفته وی: «ما در شبکه دال‌ها همچنان گرفتار باقی می‌مانیم؛ دال‌هایی که ما را بنیان نهاده‌اند و در تلاش برای تسلط، همواره از ما پیشی گرفته‌اند» (صص ۱۰۷۷-۱۰۸۱).

افروز (۱۳۹۸: ۳۵) در مقاله خود پس از بررسی نظریات مطرح در حوزه ترجمه و تطبیق آن با پاره‌ای از اندیشه‌های فروید، پیشنهاد پژوهش در خصوص «تطبیق‌پذیری نظرات دیگر روانکاوان، همچون ژاک لاکان» را برای محققان آتی مطرح نموده است.

۱-۳. ضرورت، اهمیت مسئله

مطالعات تطبیقی میان‌رشته‌ای رویکردی جدید در تحقیقات ادبی است و اقبال پژوهشگران به این ساحت را می‌توان به مثابه دمیده شدن روحی تازه به کالبد ادبیات تطبیقی سنتی تلقی کرد. این رویکرد با گشودن افق‌های نوین اندیشگانی پیش روی پژوهشگرانی که صرفاً نگاهی محدود به ادبیات تطبیقی داشته و دامنه آن را به بررسی عناصر دو یا چند داستان در یک حوزه خاص ادبی مکفی می‌پنداشتند، کمک کرد تا گامی فراسوی چنین قلمروهای کمینه‌گرا گذاشته، با بررسی کلان رشته‌ها، راه را برای ظهور مطالعات نوین هموارتر کنند. از جمله رشته‌هایی که قابلیت بسیار بالایی برای انجام تحقیقات میان رشته‌ای داشته و عرصه را برای انجام پژوهش‌های بکر فراهم کرده‌اند، رشته مطالعات ترجمه و رشته روانکاوی است.

علی‌رغم گسترش مطالعات ترجمه طی دهه‌های اخیر، خلأ انجام مطالعات میان‌رشته‌ای در این حوزه، ملموس بوده و شکاف تحقیقاتی پیرامون مباحث نظری تطبیقی در این رشته به روشنی محسوس است؛ همچنین، مطالعات مرور شده در بخش پیشینه تحقیق حاکی از آن است که دامنه بررسی‌های غالب پژوهشگران محدود و فاقد تطبیق عمیق میان مقولات

و جوانب مشترک حوزه زبان، ترجمه و روانکاوی است. دست کم، تاکنون از دریچه افکار لاکان به طور عمیق و تطبیقی به نظریات ترجمه نگریسته نشده است؛ بنابراین جستار حاضر گامی در راه پر نمودن شکاف پژوهشی فعلی پیرامون این مقوله بین رشته‌ای است.

پژوهش حاضر به شیوه توصیفی و مطالعه کتابخانه‌ای انجام شده است. مبنای کلی پژوهش حاضر بر اساس رویکرد آمریکایی استوار است. اصول روش‌شناسی مطالعات میان رشته‌ای در ادبیات تطبیقی که توسط محققان برجسته‌ای چون هنری رماک (Henry Remak) و استیون توتوسی دو زپتینیک (Steven Tötösy de Zepetnek) مطرح گردیده، شالوده تطبیق مقولات روانکاوی و مطالعات ترجمه را در جستار حاضر تشکیل می‌دهد.

ادبیات تطبیقی از نگاه توتوسی دو زپتینیک و واسواری (۲۰۱۳: ۵) حیطه وسیعی را شامل شده و نه تنها آثار ادبی به زبان‌های اقلیت، بلکه انواع ژانرها و متون علوم مختلف را نیز دربر می‌گیرد. این نگاه، به رویکرد آمریکایی قرابت زیادی دارد. رماک نیز بر «مفهوم آمریکایی ادبیات تطبیقی» صحنه گذارده و آن را با صفت «جامع‌تر» توصیف کرده است (علوی زاده، ۱۳۹۱: ۷۲).

در رویکرد آمریکایی، «دامنه ادبیات تطبیقی بسیار گسترده است و این دیدگاه، حتی گاه پا را از محدوده ادبیات فراتر می‌نهد و بدون توجه به روابط تاریخی و با در نظر گرفتن همبستگی پژوهش‌های انسانی»، به بررسی وجوه تشابه میان زبان و ادبیات «و سایر علوم همچون تاریخ، روانشناسی، هنر و ... می‌پردازد» (رئیس، ۱۳۹۲: ۸۲).

آرای لاکان، مستخرج از کتاب‌ها و مقالات وی، از یک سو، و اندیشه‌های منقدان ادبی و اندیشمندان زبان و ترجمه، از سوی دیگر، پیکره مقاله حاضر را تشکیل می‌دهد. در گام اول، برخی مفاهیم پایه در حوزه مطالعات ترجمه، همچون انواع متن و ترجمه و فرایندهای آن، مطالعه و بررسی شد. سپس، نظرات لاکان در خصوص ناخودآگاه، مراحل رشد، خود، دیگر و غیره به دقت مطالعه گردید؛ نهایتاً میان مقولات و مفاهیم مطروحه تطبیق داده شد و سپس تلاش گردید تا با عینکی از جنس روانکاوی به پاره‌ای از مفاهیم در حوزه زبان و ترجمه نگریسته شود.

تحقیق حاضر در پی یافتن پاسخ برای پرسش‌های زیر است:

- ۱) آیا میان دو حوزه روانکاوی و زبان‌شناسی، در سطح کلان ارتباطی وجود دارد؟
- ۲) تا چه میزان می‌توان میان نظریات روانکاوانه لاکان و پاره‌ای از نظریات مطروحه در مطالعات ترجمه ارتباط برقرار کرد؟

۲. بحث و بررسی: روانکاوی، زبان و ترجمه

برای تطبیق پاره‌ای از مقولات روانکاوی با برخی مفاهیم در زبان‌شناسی و مطالعات ترجمه، نخست مرور مفاهیم بنیادین در حوزه‌های مذکور ضروری است.

۲-۱. مرور برخی مفاهیم پایه در حوزه زبان و ترجمه

هاوس (House, 2015: 15)، با تبعیت از بوهرلر (Bühler) به سه نوع متن، محتوامحور (inhaltsbetonte)؛ صورت‌محور (formbetonte) و انگیزشی (appellbetonte)، اشاره کرده است. نیومارک (Newmark, 1988: 39) با توجه به این دسته‌بندی، متون را به انواع زیر تقسیم می‌کند: متون علمی (informative)، متون احساسی / بیانی (expressive) و متون انگیزشی (vocative). البته، رایس (Reiss) از لحاظ نمودن متون رسانه‌ای غیر مکتوب یا متون شنیداری-رسانه‌ای (subsidiäre) غافل نبوده است (Munday, 2016: 116).

با توجه به اینکه متون علمی با حقایق خشک سر و کار داشته و احساس و عوامل عاطفی نویسنده تأثیر چندانی در نوع نگارش آن نداشته است، این نوع متون اغلب برای بررسی‌های روانکاوانه استفاده نمی‌گردد. بیشترین آثاری که توجه روانکاوان را به خود جلب می‌نماید، متونی است که در آن احساس نقش داشته باشد؛ بنابراین، در مطالعه حاضر نیز هر جا از واژه «متن» استفاده شده است، مقصود متون خشک علمی و اطلاعاتی نیست.

ترجمه را می‌توان به مثابه «سفری از موطن آشنای زبان خویش به دنیای غریب و ناآشنای زبان دیگری» (فریدزاده، ۱۳۹۸: ۱۷۸) در نظر گرفت. آنچه در این تعریف به وضوح خودنمایی می‌کند، وفور واژگانی چون «موطن»، «آشنا»، «خویش»، «از یک سو، و «غریب»، «ناآشنا»، و «دیگری» از سوی دیگر، برای تأکید بر مقوله‌های کلیدی و

میان‌رشته‌ای «خود» و «دیگر» است. نکته دیگر در این تعریف، واژه «سفر» به مفهوم عام «انتقال» است که در معادل انگلیسی ترجمه ($translation = trans + latum$) نیز خودنمایی می‌کند؛ هرچند، برخی نظریه پردازان همچون کتفورد (Catford)، ترجمه را بیشتر در قالب یک عمل جایگزینی (substitution) تعبیر کرده‌اند که در طی آن، مترجم، «آگاهانه یا ناآگاهانه» معیارهایی را رعایت می‌کند (دوستی زاده و بدیعی، ۱۳۹۶: ۴۰۸). در این بحث نیز دو کلیدواژه میان‌رشته‌ای حوزه روانکاوی، «آگاهانه» و «ناآگاهانه»، خودنمایی می‌کند. یاکوبسن (Jakobson, 2004, p. 139) به سه نوع ترجمه «بینابانی» (interlingual)، «بین زبانی» (intralingual) و «بینا نشانه‌ای» (intersemiotic) اشاره می‌کند. در مطالعه کنونی، تمرکز بر ترجمه بینا زبانی است که در آن دو متن مبدأ (source text) و مقصد (target text) نقش کلیدی دارند. وجود واژگان دارای معانی چندگانه که در فرهنگ زبان مقصد معادل ندارند، و نیز آرایه‌های ادبی مانند تشبیه، کنایه و استعاره، از چالش‌های «بالقوه» ترجمه بینابانی است (افروز الف، ۱۳۹۹: ۵۲).

۲-۲. مرور برخی مقولات روانکاوی در سایه مفاهیم زبان‌شناختی و ترجمه

لاکان سه مرحله را در فرایند رشد از نوزادی به بلوغ ذکر می‌کند: واقعی (The Real)، خیالی (The Imaginary)، نمادین (The Symbolic). (Evans, 1996: 50).

۲-۲-۱. مرحله واقعی

مرحله اول، در مراحل مذکور توسط فروید و لاکان، مرحله‌ای است که کودک میان «خود» و «دیگر» هیچ تمایزی قابل نیست. با این حال، برای ورود به تمدن، نوزاد باید میان خود و مادر تفکیک قابل شده، هویتی مستقل بیابد. این تفکیک و جدایی مستلزم نوعی «فقدان» خواهد بود. لاکان معتقد است، نوزادی که هنوز چنین تفکیکی قابل نشده و نیازهایی برای ارضا داشته و میان خود و موجود فراهم کننده نیازش تمایز برقرار نکرده است، در مرحله «واقعی» قرار دارد. در این مرحله، کمبودی وجود ندارد. مرحله واقعی، مرحله‌ای است که در آن هیچ نیاز برآورده نشدنی موجود نیست. از آنجا که در این مرحله، غیبت، فقدان یا کمبودی حس نمی‌شود، پس «زبان» هم وجود ندارد. به اعتقاد لاکان، بحث زبان همیشه در ارتباط با فقدان و غیبت موضوعیت پیدا می‌کند، به گونه‌ای که

انسان‌ها برای اشاره به موجوداتِ غایب از واژگان استفاده می‌کنند. اگر دنیای بشر، کامل و بی‌نقص و همه چیز در آن حاضر باشد، دیگر هیچ کس محتاج استفاده از **زبان** نخواهد بود. مرحله واقعی فراتر از قلمروی **زبان** بوده، در قالب ساختارهای **زبانی** نمی‌گنجد. مرحله واقعی یا مرحله نیاز (need) از زمان تولد آغاز و تا حدود ۶ یا ۱۸ ماهگی ادامه می‌یابد؛ یعنی تا زمانی که کودک قادر به برقراری تمایز میان بدن خود و دیگر موجودات دنیا می‌شود. درست در این زمان است که «نیاز» جای خود را به «درخواست» (demand) می‌دهد (Klages, 2006: 77-78). به هر ترتیب، از آنجا که در مرحله واقعی، «فقدان» یا کمبودی به چشم نمی‌خورد، مقوله «غیبت» (absence) را می‌توان وجه متمیزه مراحل «واقعی» و «نمادین» دانست (Evans, 1996: 1).

۲-۲-۲. مرحله خیالی

مرحله خیالی با «مطالبه» (برای درک شدن توسط دیگری) همراه است. در این مرحله کودک می‌داند که «دیگری» وجود دارد و این موجودیت به معنی «جدایی» است. در این مرحله، که لاکان آنرا مرحله آینه (mirror stage) می‌نامد، کودک دیگران را به صورت موجود کامل درک کرده؛ بنابراین می‌تواند خود را نیز به صورت موجودی کامل تصور کند. این نوع درک، حاصل کاربرد قوه بینایی است. غالباً به کمک حس لامسه تنها می‌توان بخشی از موجود را درک کرد و این در حالی است که با کمک قوه بینایی، می‌توان موجود را به تمامی دید و تصویری کلی از آن ایجاد کرد. زمانی که کودک تصویرش را در آینه می‌بیند، این تصویر را «خود» می‌پندارد.

این پندار غلط از تصویر موجود در آینه سرانجام منجر به پیدایش ایگو یا همان «من» می‌شود. به نظر لاکان، ایگو، یا خود یا هویت (I'dentity) همیشه نوعی توهم و خیال بوده و بر مبنای شناختی استوار است که به واسطه تصویری خارجی، نه حسی درونی از تمامیت ممتاز، شکل گرفته است. لاکان مرحله مطالبه و مرحله آینه را جزوی از قلمروی خیالی محسوب می‌کند. ایده «خود» از طریق نوعی شناخت خیالی به کمک تصویر آینه تشکیل می‌شود. قلمروی خیالی جایی است که رابطه غریب «خود» با «تصویرش» تشکیل شده و ادامه می‌یابد. این قلمرو را باید قلمروی تصاویر دانست. این مرحله، مرحله پیش-ادپسی و

پیش-زبانی است (Klages, 2006: 79-80). به هر حال، «نظم خیالی» مبنای تشکیل ایگو در مرحله آینه است (Evans, 1996: 84).

لاکان معتقد است که ما، اتحاد خود را با بدنِ مادرمان، که در مرحله واقعی وجود داشت، از دست می‌دهیم تا وارد فرهنگ و زبان شویم. از دید لاکان، مفهوم «خود» بر اساس شناخت نادرست از تصویر «دیگری» شکل می‌گیرد. البته لاکان به اشکال گوناگون از واژه «دیگر» استفاده کرده است: نخست در معنای «خود/دیگر» که در آن «دیگر» (other/ with small 'o') همان کسی است که «من نیست»؛ هرچند در مرحله آینه «دیگر» همان «من» می‌شود. لاکان همچنین از ایده «دیگر» (Other with capitalized 'O') برای تمایز میان «مفهوم دیگر» و «دیگران واقعی» استفاده می‌کند. (در فارسی به سبب فقدان حرف بزرگ، برای برقراری تمایز کلمات نگاشته شده با حروف بزرگ، زیر آنها خط کشیده شد.) کودک با دیگران واقعی - مردم دیگر، تصویرش در آینه - مواجه شده و مفهوم «دیگری» (Otherness) یا موجوداتی را که خودش نیستند، درک می‌کند.

به عقیده لاکان، مفهوم «دیگری» که در مرحله خیالی با آن مواجه می‌شویم، پیش از مفهوم «خود» ظاهر می‌شود، به گونه‌ای که ایده «خود» بر مبنای ایده «دیگری» استوار است. زمانی که کودک ایده «دیگری» و به تبع آن ایده «خود» را بر حسب «دیگر» خودش، یعنی تصویرش در آینه، پایه‌ریزی کرد، به تدریج وارد قلمروی نمادین می‌شود (Klages, 2006: 79-81).

۲-۳. مرحله نمادین

مرحله نمادین و خیالی با یکدیگر همپوشانی دارند. نظم نمادین (Symbolic order) همان ساختار زبان است. برای تبدیل شدن به موجوداتی سخنگو، برای کاربرد دال‌ها به نحوی که گویا مرتبط با مدلول‌ها بوده و گویا واژگان سازنده معنی هستند؛ همچنین برای متمایز کردن خود با گفتن «من» برای تمامی موارد مذکور، ما باید وارد این ساختار شویم. «خود کوچک» (little other) برای کودک تداعی کننده فقدان، غیبت و کمبود است و به او تأکید می‌کند که به خودی خود کامل نیست. خود کوچک دروازه‌ای است به نظم نمادین و به زبان، زیرا زبان بر مبنای ایده فقدان و غیبت استوار است. همچنین زبان در

فراهم آوردن دال «من» برای مدلول «تصویر آینه» یا «خود» در حقیقت به نوعی جبران روی می‌آورد. این جبران از طریق ایجاد توهم حضور کامل برای فرد سخنگویی است که باور دارد زبان از وجود خود او برمی‌خیزد (Klages, 2006: 82). البته لاکان به راحتی نظم نمادین را با زبان برابر نمی‌کند، بلکه معتقد است زبان هم دارای جوانب واقعی است و هم خیالی و نمادین (Evans, 1996: 203).

کلکز (Klages, 2006: 83) معتقد است «دیگر» یک موقعیت ساختاری در نظم نمادین است؛ جایی است که همه در تلاش برای رسیدن به آنجا و یکی شدن با آن هستند تا بلکه خبری از جدایی «خود» و «دیگر» در کار نباشد. «دیگر» را می‌توان، به تعبیر دریدا، مرکز نظام، مرکز قلمروی نمادین و یا مرکز «خود زبان در مقام ساختار» قلمداد کرد. هیچ چیز نمی‌تواند همراه با «دیگر» در مرکز وجود داشته باشد؛ هرچند همه اعضای نظام، مانند مردم، خواهان چنین امری هستند. از این رو، موقعیت «دیگر» کمبودی پایان ناپذیر را ایجاد می‌کند که لاکان آنرا «میل» (desire) می‌نامد. این همان میل به «دیگر» بودن است. اساساً این میل را هرگز نمی‌توان ارضا کرد. این میل، میل به شیء (که «نیاز» نام دارد) نیست. این میل، میل به عشق یا میل به شناخته شدن توسط دیگران (که «مطالبه» نام دارد) نیست. این میل، میل به مرکز بودن در نظام و در نظم نمادین است. در نظریه لاکان برای این مرکز نام‌های متعددی ذکر شده است—مثلاً «دیگر» و یا «فلس» (Phallus). درحقیقت، فلس در مقام یک دال (فرمانده) و یک نگهدارنده و تثبیت‌کننده جایگاه است (Oltarzewska, 2008: 96).

مرحله آینه، مرحله پیش-ادبی است. «خود» در رابطه با «دیگر»، یا همان ایده «دیگر»، ساخته شده است و خواهان ترکیب با «دیگر» است. همان‌طور که در مباحث فروید نیز آمده است، مهمترین «دیگر» در زندگی کودک، مادرش است؛ بنابراین کودک می‌خواهد با مادرش ترکیب شده، یکی شود. به عقیده لاکان کودک خواهان حذف تمایز میان خود/دیگر است. کودک تصمیم می‌گیرد با مادر یکی شود، و برای این کار او باید همان موجودی شود که مادر می‌پسندد. در اصطلاح لاکان، کودک می‌کوشد «میل» مادر را

ارضاء کند. با توجه به این که مادر در قلمروی نمادین به سر می‌برد و صاحب یک خودِ سخنگو است، تمایل دارد که کمبودی نداشته باشد. مادر «میل» دارد به مقام «دیگر» برسد؛ یعنی جایی که هیچ نقص و کمبودی وجود ندارد. از دید لاکان، تهدید کستریشن استعاره‌ای برای ایده کلی کمبود به عنوان مفهومی ساختاری است. لاکان معتقد است که تهدید کستریشن توسط پدر واقعی صورت نمی‌گیرد. در نظریه فروید، پسر با پدر خشمگین مواجه می‌شد ولی در نظریه لاکان، پسر تنها با نام پدر، قانون پدر و یا تنها «قانون» مواجه می‌شود. برای تبدیل شدن به موجودی سخنگو، فرد باید تابع قانون و دستور زبان باشد. قانون پدر یا نام پدر را می‌توان نام جایگزینی برای «دیگر» یا برای مرکز قلمروی نمادین دانست. این مرکز را همچنین می‌توان فلس نامید. فلس مرکز است و بر تمام ساختار تسلط دارد و آن چیزی است که همه خواهان رسیدن به آن، داشتن آن و تبدیل شدن به آن هستند. اما در واقعیت چنین نخواهد شد، زیرا همان‌طور که دریدا نیز اظهار می‌کند، هیچ عضوی از نظام نمی‌تواند جایگزین مرکز شود. این همان چیزی است که لاکان از آن به «میل» تعبیر می‌کند. هر چند، میل مرکز بودن و میل تسلط بر نظام، میلی است که هرگز ارضاء نمی‌شود.

به اعتقاد لاکان، هر کس که به قلمروی زبان وارد شده و موجودی سخنگو می‌شود، با نقص و کمبود عجین شده است. تنها دلیلی که ما از زبان استفاده می‌کنیم، احساس نقص و کمبود و ازدست رفتن اتحادمان با بدن مادر است. لاکان پسر را به فلس نزدیکتر می‌داند. موقعیت ما در قلمروی نمادین، مانند موقعیت دیگر دال‌ها توسط فلس یا مرکز در جای خود تثبیت شده است. هر چند در ناخودآگاه، زنجیره دال‌ها دائماً در حال گردش و تغییر بودند، ولی در فلس چنین اتفاقی نمی‌افتد، زیرا فلس حرکت زنجیره دال‌ها را محدود می‌کند. فلس و قلمروی واقعی تقریباً مشابه‌اند. در هر دو قلمرو، همه چیز در حد کمال موجود بوده، هیچ کمبود و نقصی در کار نیست؛ همچنین، موجود سخنگو به هیچ یک از این دو قلمرو دسترسی ندارد. اما از سوی دیگر می‌توان آنها را متضاد نیز دانست: قلمروی واقعی وابسته به مادر است؛ یعنی کسی که ما را زاده و پرورش می‌دهد و ما برای آنکه

صاحب فرهنگ (و زبان) شویم باید از او جدا شویم. فلس ایدۀ پدر است و می‌توان از آن به عنوان نظم پدرانه فرهنگ تعبیر کرد. فلس مقامی است که بر همه چیز در دنیا تسلط دارد (Klages, 2006: 83-85).

۲-۳. تطبیق نظریات روانکاوی با مطالعات ترجمه

فروید معتقد بود که از طریق روانکاوی، اید یا ناخودآگاه را می‌توان با «من» یا «خودآگاه» جایگزین کرد. به عبارت دیگر، به نظر فروید، با تقویت ایگو می‌توان بر ناخودآگاه تسلط کامل یافت و حتی جایگزین آن شد. حال چنانچه متن اصلی را اید یا ناخودآگاه فرض کنیم، می‌توان متن مقصد را نیز خودآگاه یا ایگو تلقی کرد و با توجه به نظر فروید، با تقویت و ارتقای کیفیت متن مقصد (ایگو) می‌توان به جایگاه متن اصلی (اید) نزدیک و حتی در مواردی جایگزین آن شد.

در دنیای امروز شاید بتوان نمونه‌هایی ذکر کرد که گرایش مردم به ترجمه یک اثر، از خود آن اثر نیز بیشتر بوده است. البته لازم به ذکر است که لاکان با این نظریه کاملاً مخالف بوده، معتقد است ایگو هرگز نمی‌تواند جایگزین اید شود زیرا به عقیده او، ایگو (متن مقصد) وهم و خیال و محصول ناخودآگاه (متن اصلی) است.

در این بخش از مقاله، تعبیر ناخودآگاه به متن اصلی یا به‌طور کلی «متن»، ملموس‌تر به نظر می‌آید، زیرا لاکان به صراحت اظهار می‌کند که «ناخودآگاه» ساختاری شبیه ساختار زبان دارد، بنابراین تعبیر مذکور چندان نیز دور از ذهن و غیر ملموس نخواهد بود.

در ابتدا لازم است میان سه مرحله رشد از دید لاکان/فروید و سه مرحله ترجمه قیاسی صورت گیرد. لاکان مرحله اول را مرحله **واقعی** می‌نامد. این مرحله به مرحله **جذب** در نظریه فروید شباهت دارد. به نظر لاکان این مرحله، مرحله «وحدت اولیه» است و هیچ فقدان و کمبودی در آن به چشم نمی‌خورد؛ بنابراین «کاربرد زبان» نیز وجود ندارد. البته مرحله خواندن جزو مراحل پیش‌زمینه لحاظ گردیده است.

در نخستین گام ترجمه، یعنی «درک متن اصلی» تنها چیزی که به چشم می‌خورد عناصر زبان مبدأ است. در این مرحله همه چیز برای مترجم فراهم است: واژگان زبان مبدأ طبق دستور زبان مبدأ در کنار یکدیگر قرار گرفته و زنجیره‌ای از دال‌ها را در قالب متن

اصلی، برای مترجم فراهم آورده‌اند. مترجم در این مرحله لزومی به استفاده از زبان نوشتاری یا گفتاری ندارد زیرا همه چیز برای او فراهم است. او در این مرحله تنها کافی است متن اصلی را تحلیل و درک، یا به تعبیر روانکاوان «جذب» کند.

می‌توان این‌گونه تصور کرد که زنجیره دال‌ها از متن اصلی به سمت مترجم حرکت کرده و از دریچه چشم‌هایش وارد مغز او شده و در آنجا، پس از تجزیه و تحلیل، برداشت یا معنی و مفهوم خاصی از این زنجیره متغیر، جذب می‌شود. او در این مرحله «سکون» داشته و نیازی به استفاده از زبان گفتاری یا نوشتاری خود ندارد. او تنها و تنها در حال تحلیل و درک و جذب است.

به گفته لاکان، مرحله واقعی فراتر از قلمروی زبان بوده و در قالب ساختارهای زبانی نمی‌گنجد. همین سخن راجع به مرحله اول ترجمه، خصوصاً ترجمه متون ادبی و مذهبی، نیز صدق می‌کند، به این معنا که غالباً در مرحله «درک» چنان مفاهیم عمیقی در ذهن مترجم شکل می‌گیرد که به‌راستی این مفاهیم ژرف در قالب محدود واژگان نمی‌گنجد. لاکان مرحله دوم را مرحله خیالی می‌نامد. در این مرحله، مانند مرحله دفع در نظریه فروید، کودک میان خود و دیگر تمایز برقرار می‌کند. به همین ترتیب، در مرحله دوم ترجمه، مترجم میان زبان مبدأ و مقصد مرز مشخصی قائل می‌شود و تلاش می‌کند برای مفاهیمی که در ذهنش شکل گرفته است، قالب‌هایی در زبان مقصد بیابد.

البته این بدان معنی نیست که مترجم پیش از این مرحله هیچ تصویری از فرق‌های موجود میان زبان مبدأ و مقصد نداشته است. برای توضیح این مفهوم باید به سه لایه گفتمان یعنی صورت، معنا و مقصود اشاره کرد (Mollanazar, 2014). صورت هر متن، از زبانی به زبان دیگر معمولاً متفاوت است؛ ولی معنا، عام و جهانی است؛ بنابراین در اواخر مرحله اول و آغاز مرحله دوم یعنی در زمانی که معنا در ذهن مترجم شکل گرفته است، هیچ لزومی به تمایز میان زبان‌ها وجود ندارد.

به نظر لاکان، در این مرحله، که وی از آن به مرحله «آینه» تعبیر می‌کند، کودک تصویرش را در آینه می‌بیند و او این تصویر را «خود» می‌پندارد. به این ترتیب «ایگو» شکل

می‌گیرد. همانطور که گفته شد، لاکان ایگو را توهمی بیش نمی‌داند. این توهم بر مبنای شناختی استوار شده که به واسطه تصویری خارجی شکل گرفته است.

باید توجه داشت که لاکان تنها به وجود دال‌ها معتقد است و مدلول را توهم و فاقد اصالت می‌داند. در ترجمه نیز متن اصلی را می‌توان همان زنجیره دال‌ها محسوب کرد که در مرحله اول ترجمه، مدلول‌های توهمی آن (از دید لاکان) در ذهن مترجم شکل می‌گیرد و در مرحله دوم، مترجم تلاش می‌کند معادل‌هایی برای مدلول‌های مذکور، در زبان مقصد، بیابد.

به این ترتیب، در مرحله دوم ترجمه، مترجم معادل‌هایی را برای مدلول‌های توهمی زبان مبدأ، در زبان مقصد می‌یابد. او این مدلول‌ها یا همان تصویر توهمی را به جای متن اصلی می‌پندارد و بدین شکل، متن مقصد یا «ترجمه» کم‌کم تشکیل می‌شود؛ به این مفهوم که در مرحله دوم، معادل‌یابی را می‌توان به معنای فراهم آوردن عناصر یا آجرهایی برای ایجاد ساختمان ترجمه محسوب کرد.

به هر حال، آنچه بر طبق نظریه لاکان می‌توان استدلال کرد این است که هر یک از این معادل‌های یافت‌شده توسط مترجم، در حکم یک حلقه از زنجیره دال‌هایی است که در زبان مبدأ بوجود خواهد آمد. مترجم ممکن است تصوّر (خیال) کند این زنجیره با زنجیره دال‌های مبدأ یکسان است که البته این امر چیزی جز توهم و خیال نیست.

لاکان مرحله دوم را مرحله تصاویر می‌داند، ما نیز مرحله دوم ترجمه را می‌توانیم مرحله معادل‌هایی بدانیم که در حکم تصویر عناصر متن اصلی در ذهن مترجم بوجود آمده‌اند.

به عقیده لاکان، یک دال مشخص لزومی ندارد که به یک مدلول خاص اشاره کند؛ بنابراین چنین می‌توان برداشت کرد که زنجیره دال‌ها نیز لزومی ندارد که حتماً به یک سلسله مدلول خاص اشاره کند. همین امر راجع به ترجمه نیز صادق است. در ترجمه یک متن، نمی‌توان ادعا نمود که تنها و تنها یک ترجمه درست برای آن وجود دارد و بس. بنابراین تعدد ترجمه‌های صحیح برای یک متن خاص، خود گواهی بر ثابت نبودن رابطه یک دال در زبان مبدأ با مدلول آن در زبان مبدأ، همان مدلول در زبان مبدأ با مدلول معادل

آن در زبان مقصد، مدلول زبان مقصد با دال زبان مقصد و درنهایت، به طور کلی، حاکی از ثابت نبودن رابطه دال زبان مبدأ با دال زبان مقصد، در مقام معادل خود، است.

وجود ترجمه‌های مکرر، خواه همزمان و توسط مترجمان معاصر، خواه به قلم مترجمانی در دوران‌های مختلف و با فاصله زمانی بسیار، حاکی از احساس خلأهایی در ترجمه‌های موجود است که توسط عوامل دخیل در امر ترجمه (مخاطب، انتشاراتی، مترجم و حتی نویسنده) حس گردیده است (افروز و ملانظر، ۱۳۹۷). جالب است که از میان عواملی که بر روی ترجمه‌های موجود از یک متن تأثیر می‌گذارد، «گذر زمان» اخیراً موضوع تحقیق بسیاری از پژوهشگران (Levenson 2013, Karshenas & Ordudari 2016,) قرار گرفته است. در این خصوص، لونسن (Levenson, 2013: 588) معتقد است که آنچه باعث پدیده فقدان در ترجمه می‌گردد تنها ریشه در زبان مبدأ و مقصد ندارد، بلکه گذر زمان نیز کاملاً مؤثر است و می‌تواند عامل لغزش‌های ظریف در معانی واژگان، و از آن مهمتر، سبب لغزش و انحراف از الگوهای بنیادین شود. آنچه مسلم است این است که ترجمه، عملی است که گویا هرگز تمام نمی‌شود؛ شاید چون عقل و درک هیچ بشری تام و بی نقص نیست، ترجمه همواره ناقص است، و مترجم یا خودش بعد از مدتی دوباره به آن رجوع و سعی در بازنگری آن دارد یا دیگران دست به ترجمه‌های مکرر (Retranslations) می‌زنند.

لاکان مرحله سوم را مرحله نمادین می‌نامد. این مرحله را می‌توان معادل مرحله تولید متن مقصد (ترجمه) دانست؛ یعنی جایی که مترجم معادل‌های انتخابی خود را که در واقع همان زنجیره مدلول‌های زبان مقصد است، با توجه به دستور زبان مقصد در کنار هم ردیف کرده، زنجیره‌ای از دال‌ها را در زبان مقصد ایجاد می‌کند و این عمل درنهایت به ایجاد متن مقصد یا تولید ترجمه منتج خواهد شد.

نام مرحله نمادین نیز برای این مرحله از ترجمه، خالی از لطف نیست زیرا دال‌ها نماد مدلول‌ها محسوب می‌شوند و در مرحله سوم ترجمه، مدلول‌هایی که در ذهن مترجم است

به صورت نماد روی کاغذ نگاشته شده یا به صورت نمادهای آوایی و در قالب زنجیره کلمات بر زبان جاری می‌شود.

همان‌طور که «دیگر» جایگاه ممتازی در نظام روانکاوانه دارد، برای متن اصلی نیز می‌توان چنین جایگاهی تصور کرد. مترجم تمام تلاش خود را به کار می‌گیرد تا بتواند تصویری معادل متن اصلی ایجاد کند و نام آن را ترجمه بگذارد و خود را صاحب آن بداند، ولی اینکه ترجمه‌ها تا چه حد می‌توانند به متن اصلی نزدیک شوند، از ابعاد مختلف قابل بررسی است.

۳. نتیجه‌گیری

در مقاله میان‌رشته‌ای و تحلیلی-تطبیقی حاضر، نگارنده همسو با حرکت نوپای انجام پژوهش‌های بدیع نظری در حوزه مطالعات ترجمه، میان پاره‌ای از نظریات روانکاوی با برخی نظریه‌ها در رشته مطالعات ترجمه ارتباطی انتزاعی برقرار نموده است.

برای تبیین روشن نتایج بحث، لازم است تأکید شود که در ترجمه «بینا زبانی»، به عنوان یکی از مباحث کلیدی جستار حاضر، مترجم با دو متن «مبدأ» و «مقصد» سر و کار دارد. متن مقصد محصول (گفتاری یا نوشتاری) در ک مترجم از متن مبدأ است. از میان انواع متون علمی (اطلاعی)، متون احساسی (بیانی) و متون انگیزشی، تأکید بر روی متون احساسی بوده؛ بنابراین به‌طور کلی مقصود از متن، متون صرفاً علمی و اطلاعی نبوده و نیست، زیرا این متون در بررسی‌های روانکاوانه عموماً جایگاهی ندارند. مترجمان عموماً در پی بازتولید متن اصلی در زبان مقصد می‌باشند. بر این اساس، مراحل تولید ترجمه را به‌طور کلی می‌توان شامل سه مرحله تحلیل و درک، انتقال و معادل‌یابی و در نهایت تولید ترجمه تقسیم کرد.

در بررسی نظریات لاکان و مطالعات ترجمه، نخست میان سه مرحله رشد از دید لاکان و سه مرحله ترجمه قیاسی منطقی صورت گرفت و نشان داده شد که به دلیل شباهت ساختاری «ناخودآگاه» و زبان، تعبیرات و قیاس‌های صورت گرفته چندان دور از ذهن و

غیر ملموس به نظر نمی آیند. در نهایت در خصوص جایگاه ممتاز و دست نیافتنی «دیگر» در نظام روانکاوانه و جایگاه متن اصلی در مطالعات ترجمه بحث گردید.

نتایج تحقیق حاکی از آن است که متن اصلی را می توان در مرکز نظام متنی تصور کرد و ترجمه (هایی) که از آن صورت گرفته است، در اطراف آن در حال حرکت دانست. گاهی، در دوره خاصی از تاریخ، یک ترجمه از نظر مخاطبان مطلوب تر (دقیق تر، طبیعی تر، وفادارتر) تلقی شده، همان ترجمه، چندین سال بعد و با تغییر نسل (یا در پس حوادث و وقایع اجتماعی-فرهنگی) جای خود را به ترجمه دیگر می دهد و به طور کلی هیچ ترجمه ای جایگاه ثابت و همیشگی نداشته، این زنجیره ترجمه ها مدام در حال گردش و حرکت خواهند بود. در نگاهی تطبیقی با نظریات لاکان، می توان گفت همان طور که هیچ عضوی از «نظام» نمی تواند به طور مطلق جایگزین «مرکز» شود، هیچ ترجمه ای نیز قابلیت جایگزینی مطلق با متن اصلی را ندارد.

کتابنامه

الف. منابع فارسی

- افروز، محمود. (۱۳۹۵). «بررسی تطبیقی-تحلیلی نقش مترجمان بومی و غیر بومی در حفظ هویت ملی». *مطالعات زبان و ترجمه*. دوره چهارم و نهم، شماره ۱، صص ۴۱-۵۵.
- افروز، محمود. (۱۳۹۸). «بررسی تطبیقی-تحلیلی نظریه های مطالعات ترجمه در سایه نظریات روانکاوی فروید». *فصلنامه مطالعات ترجمه*. دوره هفدهم، شماره ۶۶، صص ۲۴-۳۶.
- افروز، محمود. (۱۳۹۹الف). «ارتقاء الگوی کارمن والرو گارسس (۱۹۹۴) از رهگذر بررسی ترجمه های انگلیسی شاهکار سورئالیستی هدایت». *ادبیات پارسی معاصر*. دوره دهم، شماره ۲، صص ۵۱-۷۴. doi: 10.30465/copl.2021.6146
- افروز، محمود. (۱۳۹۹ب). «ارزیابی عملکرد مترجمان بوف کور بر اساس تحلیل عناصر و بارمعنایی واژگان: ارائه مدل تحلیلی جدید بر مبنای داده ها». *زبان پژوهی*. دوره دوازدهم، شماره ۳۷، صص ۹-۳۷. doi: 10.22051/jlr.2020.30075.1830
- افروز، محمود. (۱۴۰۰). «مطالعه فراتحلیلی-تطبیقی «سلوک» در ادبیات ایران و جهان». *نشریه ادبیات تطبیقی*. دوره سیزدهم، شماره ۲۴، صص ۱-۳۷.

- افروز، محمود، و ملانظر، حسین. (۱۳۹۷). «بررسی تطبیقی ترجمه انگلیسی قرآن کریم به قلم محمدعلی و شاکر: سرقت ادبی یا بازنویسی؟» *فصلنامه مطالعات ترجمه*. دوره شانزدهم، شماره ۶۱، صص ۵۱-۶۸.
- بشیری، ع. و محمدی، ا. (۱۳۹۷). «میزان کارآمدی رهیافت‌های لفور در ترجمه شعر بین زبان عربی و فارسی». *جستارهای زبانی*. دوره نهم، شماره ۴، صص ۱۵۶-۱۳۷.
- بصیری، محمدصادق؛ ابراهیمی فرد، نعیمه. (۱۳۹۳). «بررسی روشمند ترجمه ابوالمعالی نصرالله منشی از کلیله و دمنه». *نشریه ادبیات تطبیقی*. دوره پنجم، شماره ۱۰، صص ۱-۳۲.
- بصیری، محمدصادق؛ ابراهیمی فرد، نعیمه. (۱۳۹۴). «بررسی سیر ترجمه عربی به فارسی از آغاز تا قرن ششم». *نشریه ادبیات تطبیقی*. دوره هفتم، شماره ۱۲، صص ۲۵-۵۲.
- خادم، س.، سجودی، ف. و آقاگل زاده، ف. (۱۳۹۷). «بررسی چگونگی ساخت و تعامل استعاره‌های گفتمان‌های قدرت و پادقدرت در روزنامه‌های ایران بر اساس مدل هارت و لوکس (۲۰۰۷) و چارتریس بلک (۲۰۰۴)». *جستارهای زبانی*، دوره نهم، شماره ۲، صص ۳۲۷-۳۵۰.
- دوستی زاده م. و بدیعی، س. ه. (۱۳۹۶). «آموزش ترجمه: تحولات، پتانسیل‌ها و محدودیت‌های کارگروهی در ترجمه». *پژوهش‌های زبانشناختی در زبان‌های خارجی*، دوره هفتم، شماره ۲، صص ۴۰۵-۴۲۳.
- رئیسی، ر. (۱۳۹۲). «بررسی تطبیقی نظرگاه‌های مولوی و لسینگ در باب تسامح با تأکید بر ناتان خردمند و «داستان انگور»». *پژوهش ادبیات معاصر جهان*، دوره هجدهم، شماره ۲، صص ۷۹-۹۵.
- رماک، هنری. (۱۹۶۰). «تعریف و عملکرد ادبیات تطبیقی». *ادبیات تطبیقی*، دوره سوم، شماره ۲، صص ۵۴-۷۳.
- شیروانی، ک. (۱۳۹۰). «پژوهش‌های فرایندمدار: حلقه مفقوده مطالعات ترجمه در ایران». *پژوهش‌های زبانشناختی در زبان‌های خارجی*، دوره اول، شماره ۱، صص ۷۷-۹۰.
- علوی زاده، ف. (۱۴۰۰). «مطالعات میان‌رشته‌ای ادبیات تطبیقی، رویکردهای روش‌شناسی آن و بحران هویت ادبیات تطبیقی». *نشریه ادبیات تطبیقی*، سال سیزدهم، شماره ۲۵، پاییز و زمستان، صص ۱۷۹-۲۰۷.

- فریدزاده، ر. (۱۳۹۸). «بررسی نظریه ترجمه یوهان ولفگانگ فون گوته در یادداشت‌ها و مقالات برای فهم بهتر دیوان غربی-شرقی». *پژوهش‌های زبانشناختی در زبان‌های خارجی*، دوره نهم، شماره ۱، صص ۱۷۷-۱۹۱.
- لطیفی شیره‌جینی، مهدی؛ و افروز، محمود. (۱۴۰۰الف). «بررسی نمود برجسته‌سازی ایدئولوژی محور و عاملیت مترجمان مطبوعاتی: با محوریت روابط ایران و آمریکا». *جستارهای زبانی*. دوره دوازدهم، شماره ۲، صص ۶۲۹-۶۵۷.
- لطیفی شیره‌جینی، مهدی؛ و افروز، محمود. (۱۴۰۰ب). «دستکاری روایت در متون سیاسی ترجمه شده: بازتاب اخبار سیاسی ایران در رسانه‌های غربی». *جستارهای سیاسی معاصر*. دوره دوازدهم، شماره ۱، صص ۱-۲۸.
- محسنی، م. (۱۳۸۶). «ژاک لکان، زبان و ناخودآگاه». *پژوهش‌های زبان‌های خارجی*، شماره ۳۸، صص ۸۵-۹۸.
- هادی پور، ه. و بهرامی نظرآبادی، ن. (۱۳۹۶). «زبان زنانه و ترجمه: مطالعه موردی کاغذ دیواری زرد». *پژوهش‌های زبانشناختی در زبان‌های خارجی*، دوره هفتم، شماره ۲، صص ۵۸۹-۶۰۲.

ب. منابع لاتین

- Afrouz, M. (2019). How different Muslim translators render *the Holy Qur'an* into English? The case study of Sunni, Shia and 'neither Sunni nor Shia' translators. *SKASE Journal of Translation and Interpretation*, 12(1), 1-14.
- Afrouz, M. (2021a). Self-edition hypothesis: The case of multiple self-edited versions of modern literary texts. *FORUM*, 19(1), 1-23.
- Afrouz, M. (2021b). Investigating literary translator's style in span of time: The case of Sa'di's *Gulistan* translated into English. *Lebende Sprachen*, 66(2), 214-230. <https://doi.org/10.1515/les-2021-0016>
- Afrouz, M. (2021c). How three different translators of *The Holy Qur'an* render anthroponyms from Arabic into English: Expanding Verme's (2003) model of translation strategies. *Names: A Journal of Onomastics*, 69(4), 21-29. DOI 10.5195/names.2021.2255
- Afrouz, M., & Mollanazar, H. (2016). Rendering the Islamic concepts of *the Holy Qur'an*: Towards a more comprehensive model. *Translation Studies Quarterly*, 13(52), 61-76.
- Benjamin, A. (1992). Translating origins: Psychoanalysis and philosophy. In L. Venuti (Ed.), *Rethinking Translation: Discourse, Subjectivity, Ideology* (pp. 18-41). London: Routledge.

- Birksted-Breen, D. (2010). Editorial: Is translation possible? *The International Journal of Psychoanalysis*, 91(4). 687–694. doi:10.1111/j.1745-8315.2010.00333.x
- Caballero, B. (2002). An active approach to translation (Msc Dissertation, University of Edinburgh, the UK). Retrieved 18 May 2018 from <https://ir.canterbury.ac.nz/handle/10092/3620>
- Caudill, D. S. (1992). Lacan and legal language: Meanings in the gaps, gaps in the meanings. *Law and Critique*, 3(2), 169–210.
- Craig, G. (2010). Relative motion: Translation and therapy. *The International Journal of Psychoanalysis*, 91(4). 717–725. doi:10.1111/j.1745-8315.2009.00157.x
- Evans, D. (1996). *An introductory dictionary of Lacanian psychoanalysis*. London and New York: Routledge.
- Golchinnezhad, M. & Afrouz, M. (2021a). Sociolinguistic analysis of Persian dubbed movies. *Journal of Intercultural Communication Research*, 50(4), 1-17. DOI:10.1080/17475759.2021.1946839.
- Golchinnezhad, M. & Afrouz, M. (2021b). Exploring universals in audiovisual translation: A case study of Frozen dubbed into Persian. *Kervan*, 25(2), 267-285.
- House, J. (2015). *Translation quality assessment: Past and present*. London and New York: Routledge.
- Ingram, S. (2001). Translation studies and psychoanalytic transference. *TTR*, 14(1), 95–115. doi:10.7202/000530ar
- Jakobson, R. (2004). On linguistic aspects of translation. In L. Venuti (Ed.), *The translation studies reader* (pp. 138–43). London and New York: Routledge.
- Karshenas, H. & Ordudari, M. (2016). Translation procedures in span of time: A case study on Newmark's translation procedures in Two English translations of Saadi's *Gulistan*. *International Journal of English Language & Translation Studies*, 4(2), 96-106.
- Klages, M. (2006). *Literary theory: A guide for the perplexed*. Manchester: Continuum IPG.
- Levenson, E. (2013). Lost in translation. *Contemporary Psychoanalysis*, 47(4), 588-593.
- Mollanazar, H. (2014). *Principles and methodology of translation*. Tehran: SAMT Publication.
- Munday, J. (2016). *Introducing translation studies: Theories and applications*. London: Routledge.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of translation*. Hertfordshire: Prentice Hall.

- Oltarzewska, J. (2008). Flights of theory: The Lacanian letter and its translations. *Revue française d'études américaines*, 115(1), 89-101. doi:10.3917/rfea.115.0089
- Ordudari, M. (2008). Problems of rendering linguistic devices in Rumi's poetry. *Translation Journal*, 12(2), 1-9.
- Parvaz, Z., & Afrouz, M. (2021). Methods of translating metonymies in *The Masnavi*: Boosting Larson's (1984) model. *Translation Studies Quarterly*, 19(75), 6-22.
- Pombo Sánchez, M. (2007). Actualitat del llegat del Dr. Sigmund Freud. *Aloma*, 20. 67-81
- Porter, D. (1989). Psychoanalysis and the task of the translator. *Modern Language Notes*, 104(5), 1066-1084. doi: 10.2307/2905366
- Quinney, A. (2014). Translation as transference: A psychoanalytic solution to a translation problem. *The Translator*, 10(1), 109-128. doi: 10.1080/13556509
- Tötösy de Zepetnek, S., & Vasvári, L. O. (2013). *Companion to comparative literature, world literatures, and comparative cultural studies*. Delhi: Foundation Books.
- Tristán, M. S. (2015). Psychoanalysis and translation: A literature review, *Letras*, 56, 55-88.
- Venuti, L. (2013). *Translation changes everything*. London and New York: Routledge.

